

УДК 7.091:7.02

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/76-2-10>**Христина НАГОРНЯК,***orcid.org/0000-0003-2901-816X*

кандидатка мистецтвознавства,

доцентка кафедри дизайну і теорії мистецтва

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *kristina.nagornyak@pnu.edu.ua*

МИСТЕЦЬКА СИМВОЛІКА ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ В ПОЛІПТИХУ «СВЯТА ВЕЧЕРЯ» ВОЛОДИМИРА ЛУКАНЯ

У центрі уваги статті знаходиться поліптих «Свята вечеря», створений Володимиром Луканем, який складається з дев'яти частин розміром 30x50 см і виконаний у техніці олійного малярства. Кожна частина є одночасно фрагментом загальної композиції та самостійним твором, що дозволяє глядачеві сприймати її як окремий елемент та частину більшого задуму. Художник створює діалог між реальним і символічним світом, використовуючи умовну скатертину як об'єднуючий елемент. У цьому поліптиху реальні предмети, такі як хліб, вино, різні страви та атрибути свята, виступають як символи, що відображають глибокі культурні та філософські ідеї.

Важливою особливістю роботи є поєднання очевидних та прихованих ідей. Очевидні символи легко розпізнавати, але приховані смисли можуть мати різні тлумачення, залежно від сприйняття глядача. Це створює багатозарову структуру твору, де кожен елемент натюрморту може розкривати нові аспекти значення. Атмосфера родинного єднання та святкового вечора, що передається через кольорову гаму та композиційні рішення, підсилюється етнічним колоритом, характерним для Карпатського регіону. Використання зеленого, коричневого, жовтого та білого кольорів, що нагадують природні відтінки, додає твору медитативного і спокійного ефекту.

Автор підкреслює, що декоративність є основним художнім засобом у цій роботі. Щільне нашарування фарб у дрібних деталях створює багатозарову текстуру, яка додає композиції динамічності та живості. Такий підхід дозволяє досягти балансу між декоративністю та реалізмом, роблячи твір візуально насиченим і глибоким. Поліптих «Свята вечеря» може експонуватися як у горизонтальному, так і у вертикальному положенні, що підходить як для приватних помешкань, так і для громадських інтер'єрів.

Ключові слова: поліптих, символізм, олійне малярство, етнокультурні традиції.

Khrystyna NAHORNIAK,*orcid.org/0000-0003-2901-816X*

Candidate of Art History,

Associate Professor at the Department of Design and Art Theory

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *kristina.nagornyak@pnu.edu.ua*

ARTISTIC SYMBOLISM AND ETHNO-CULTURAL TRADITIONS IN THE POLYPTYCH “THE HOLY SUPPER” BY VOLODYMYR LUKAN

The article focuses on the polyptych «The Last Supper» created by Volodymyr Lukan, which consists of nine parts measuring 30x50 cm and is executed in oil painting. Each part is both a fragment of the overall composition and an independent work, which allows the viewer to perceive it as a separate element and part of a larger idea. The artist creates a dialog between the real and symbolic worlds, using a conventional tablecloth as a unifying element. In this polyptych, real objects, such as bread, wine, various dishes and attributes of the holiday, act as symbols that reflect deep cultural and philosophical ideas.

An important feature of the work is the combination of obvious and hidden ideas. Obvious symbols are easy to recognize, but hidden meanings can have different interpretations, depending on the viewer's perception. This creates a multi-layered structure of the work, where each element of the still life can reveal new aspects of meaning. The atmosphere of family unity and a festive evening, conveyed through the color scheme and compositional solutions, is enhanced by the ethnic flavor characteristic of the Carpathian region. The use of green, brown, yellow and white colors, reminiscent of natural shades, adds a meditative and calm effect to the work.

The author emphasizes that decorativeness is the main artistic means in this work. The dense layering of colors in small details creates a multilayered texture that adds dynamism and liveliness to the composition. This approach allows to achieve a balance between decorativeness and realism, making the work visually rich and deep. The Last Supper polyptych can be displayed both horizontally and vertically, which is suitable for both private homes and public interiors.

Key words: polyptych, symbolism, oil painting, ethno-cultural traditions.

Постановка проблеми. Важливість символізму в українському образотворчому мистецтві не можна переоцінити, оскільки він дозволяє художникам використовувати алегорію, метафору та інші образні засоби для передачі глибоких етнокультурних та філософських ідей. Збереження етнокультурних особливостей є надзвичайно важливим, оскільки це сприяє збереженню культурної ідентичності та спадщини, підтримує зв'язок між минулим і майбутнім, та надає українському мистецтву унікальності в умовах глобалізаційних процесів. Через синтез традиційних символів, колористичних рішень і стилістичних елементів українські митці не лише зберігають, але й розвивають національну культуру, роблячи її актуальною і значущою в сучасному світі.

Аналіз досліджень. До теми символізму у мистецтві звертались такі дослідники, як Стоян С.П. Він у своїй монографії (Культурно-історичні метаморфози символізму в європейському образотворчому мистецтві: монографія) робить глибокий аналіз розвитку символізму як ключового аспекту визначення художнього виразу у європейській культурі (Стоян, 2014).

В монографії «Філософія етнокультури. Теоретико-методологічні та естетичні аспекти української культури», Личковах В. глибоко аналізує символічні основи української культури, вводячи ключову концепцію сигнатури як знаково-символічну систему, що структурує культурний простір етносу. Сигнатура в цьому контексті представляє собою знаковий комплекс, який символізує смислові константи духовної культури певного етносу, регіону або краю (Личковах, 2011).

Дисертаційна робота Щербань О.О. спрямована на аналіз символічної основи художніх творів, зокрема на вивчення важливості діалогу та комунікації між твором мистецтва і глядачем. Вона акцентує увагу на тому, що розуміння символічного змісту твору потребує глибокого аналізу не лише художнього контексту, а й психологічних та культурних факторів, які впливають на сприйняття і інтерпретацію символів. Її дослідження підкреслюють важливість взаємодії між мистецтвом та глядачем у формуванні різноманітних значень і тлумачень, що збагачують культурний дискурс та сприяють розумінню культурної спадщини через призму мистецтва (Щербань, 2009).

Вячеслава О.А. досліджує посткласичний характер неоміфологізму в українському мистецтві, особливості якого полягають у відмові від традиційної класичної лінійної структури сюжету. Вона підкреслює, що у сучасному образотворчому мистецтві України типологізація міфу стає можли-

вою завдяки міжсистемній взаємодії символів. Цей підхід відкриває нові можливості для інтерпретацій та розуміння міфологічного досвіду, дозволяючи кожному твору мистецтва відобразити складність і багатогранність міфологічних символів у сучасному культурному контексті (Вячеслава, 2007).

Таким чином, дослідження етносу та символізму в українському образотворчому мистецтві має велике значення для українських дослідників як інструмент для вивчення національної культурної спадщини та її взаємодії з глобальними культурними течіями.

Продовжуючи досліджувати творчість Володимира Луканя, ми у нашій розвідці звернулись саме до мистецького символізму та етнокультурних традицій, які прослідковуємо у його натюрмор-тах. Зокрема, яскравим прикладом такого синтезу являється поліптих художника – «Свята вечеря».

Мета статті. Розглянути твір Володимира Луканя «Свята вечеря» та проаналізувати його художньо-композиційні та знаково-символьні особливості.

Виклад основного матеріалу. Український символізм має глибоке етнокультурне, філософсько-світоглядне підґрунтя, і це яскраво виражено у творчих лабораторіях багатьох митців, що працювали в царині образотворчого мистецтва, ця тенденція простежується в українському мистецтві різних епох: міфологічний символізм, ранньохристиянський символізм, середньовічно-богословський та світський символізм, ренесансний символізм, бароковий та необароковий символізм тощо. Це також і «асоціативний символізм» (уперше цей термін ужив Олексій Анд), «вектор розгортання символізму в межах сучасної української образотворчості пов'язаний із відображенням етнічно-національної архітекtonіки у творах, символічне наповнення яких визначається етнокультурними традиціями» (Стоян, 2014).

Володимир Лукань – один із знаних митців Прикарпаття, який працює у різних жанрах і техніках, створюючи при цьому й свої авторські. Саме мистець – філософ, адже кожна створена ним робота несе глибокий сенс і філософське звучання та містить семантичний компонент (Нагорняк, 2021:11). Художник знав іконописець, який сформував свою унікальну образотворчу мову і впізнаваний стиль саме через роботи в жанрі іконопису. Його творчість відзначається глибоким розумінням сакрального мистецтва, де кожен елемент має своє символічне значення і велику духовну вагу. Цей досвід іконописця яскраво відображається в його роботах, зокрема у поліптиху «Свята вечеря».

Мистець використовує характерні для іконопису елементи, такі як чіткі контури, насичені кольори і увага до деталей, які додають його роботам особливої виразності і духовної глибини. Його образотворча мова відрізняється строгістю і лаконічністю, що дозволяє глядачу зосередитися на сутності зображених образів і символів. У поліптиху «Свята вечеря» ці риси проявляються через композиційну ясність і збалансованість, де кожен елемент має своє чітко визначене місце.

В.Лукань також відомий своєю здатністю передавати духовні ідеї через образи повсякденного життя. У «Святій вечері» це виражається через зображення традиційних предметів і страв, що мають символічне значення в українській культурі. Вони не лише представляють матеріальні аспекти святкового столу, але й передають духовні цінності, такі як єдність родини, гостинність і благополуччя.

Унікальний стиль Володимира Луканя, сформований під впливом іконопису, робить його роботи впізнаваними і наповненими глибоким змістом. Поліптих «Свята вечеря» є яскравим прикладом того, як його сакральна образотворча мова поєднується з сучасними художніми засобами, створюючи багатогранний твір, який поєднує декоративність і символізм.

Поліптих складається з 9 частин розміром 30x50 см, виконаний у техніці олійного малярства. Кожна частина є фрагментом загальної композиції і самостійним твором водночас. Сакральні мотиви, що характерні для творчості В. Луканя, також присутні в цій роботі. Наприклад, використання кола як символу вічності та безкінечності, що часто зустрічається в іконописі, відображається у формах і ритмах композиції. Лінії та ритми площин створюють відчуття гармонії і духовного порядку, що є важливою частиною його стилю. Кола, лінії, ритми площин сприймаються як діалог між формами та змістом. Об'єднуючим елементом усіх складових натюрморту є умовна скатертина, периметр якої слугує обрамуванням предметів на столі. У творі художник зображує не лише реальні предмети, а й створює власний світогляд через символи, композицію, колір.

В роботі поєднуються дві ідеї – очевидна та прихована. Прихована ідея, домінуюча за навантаженням, може мати нескінченну кількість варіантів тлумачення. Дуалізм між реальним і нереальним світом є основою сприйняття поліптиху. Предмети в композиції відображають очевидні символи та образи: хліб, вино, різні страви та атрибути свята. Однак, вони також містять глибокі символічні трактування, які можуть бути тлумачені лише глядачем.

Деякі предмети мають алегоричну інтерпретацію, що відтворює ідеї про щедрість, співчуття або духовну глибину свята, чи є символом об'єднання родини та спільноти. У творі немає фігуративних зображень, однак відчутна атмосфера родинного єднання під час святкової вечері. Точка зору зверху та відсутність уявної лінії горизонту створює враження присутності когось Вищого, на погляд з неба тощо. Натюрморт одночасно є реально очевидним, так і прихованим, що надає йому символічної та естетичної своєрідності.

Аналізуючи символізм, який присутній на поліптиху, хочемо звернутись до наукових досліджень Щербань О.О., які, на нашу думку, співзвучні із нашими науковими розвідками і аналізом даної роботи. Вона визначає механізм художньої символізації як процес втілення цілісного художнього змісту твору у його окремі структурні елементи, що приймають функцію художніх символів. Цей підхід розкриває важливі аспекти діалогу між твором мистецтва та глядачем, дозволяючи розглядати символічні змісти з різних герменевтичних позицій. Це сприяє багатовекторному сприйняттю та розумінню твору, що залежить від культурних детермінант та особистісних переживань спостерігача (Щербань, 2009).

У своїй дослідницькій роботі Личковах В. детально вивчає символічні основи української культури, вводячи категорію сигнатури як знаково-символічну систему, що організовує культурний простір етносу. Сигнатура представляє собою комплекс знаків, який відображає смислові константи духовної культури певного етносу, регіону або краю. Вона втілює ідеї про культурну душу, світоглядні та ментальні аспекти філософії та естетики етнокультури (Личковах, 2011).

У контексті поліптиху «Свята вечеря», якому притаманна смислова складова карпатського краю з гуцульськими мотивами та колоритом: зелений, коричневий, жовтий та білий – сигнатура стає одним із ключових елементів. Їхні відтінки є природними та збалансованими, немов вони виникли з натуральних барвників, що створює ефект медитації та спокою. Художник використовує символіку, яка унаочнює та візуалізує ідейно-естетичний стрижень регіональної культурної душі. Елементи поліптиху не лише відтворюють образи та предмети, але й надають їм глибокий символічний зміст, що посилює сприйняття святкової атмосфери та етнічного колориту саме Карпатського регіону.

У композиції «Свята вечеря» автор використав декоративність як основний художній засіб. Фактурність у дрібних деталях досягається завдяки щільному нашаруванню фарб, що створює гли-

бину та текстуру поверхні картини. Цей метод дозволяє художнику передати відчуття матеріальності та реалістичності предметів, навіть якщо їх зображення залишаються декоративними за своєю суттю. Щільне нашарування фарб також додає об'єму і багатшаровості композиції, роблячи її більш живою і динамічною.

Поліптих «Свята вечеря» Володимира Луканя є унікальним твором, який відзначається своєю гнучкістю в експонуванні. Його можна розміщувати як горизонтально, так і вертикально, що робить його ідеальним для різноманітних інтер'єрів – від приватних помешкань до громадських просторів. Така адаптивність дозволяє твору органічно вписуватися у будь-яке середовище, зберігаючи при цьому свою естетичну цінність і символічний зміст (Іл. 1).

Кожна з дев'яти частин поліптиху, розміром 30x50 см, є одночасно фрагментом загальної композиції і самостійним твором. Це означає, що кожен сегмент може існувати окремо, не втрачаючи при цьому своєї художньої і символічної значущості. Окремі частини поліптиху можуть бути експоновані як незалежні роботи, що дозволяє глядачу зосередитися на їхніх деталях та символах, які втілюють глибокий духовний і культурний зміст (Іл. 2, 3).

Експонування всіх частин разом дозволяє глядачу побачити повну картину, що відображає багатогранність українських традицій і символів, пов'язаних з різдвяною вечерею. Кожен предмет на столі, такі як хліб, вино, різні страви та атрибути свята, має своє значення і вносить свій вклад у загальне символічне навантаження твору.

Висновки. Поліптих «Свята вечеря» В. Луканя є прикладом сучасного мистецтва, який відкриває перед глядачем широкий спектр інтерпретацій. Твір втілює у собі глибокий символічний зміст, який передає духовні та культурні цінності різдвяної вечері через використання образів та символів. Різдвяна вечеря в українській культурі є однією з найбільш насичених традиціями і символами подій.

Художньо-композиційні особливості поліптиху вирізняють його витонченим рисунком, колоритом та фактурою. Використання геометричних форм, декоративність у зображенні предметів створюють відповідний образ.

Крім того, багатофункціональність поліптиху полягає в його можливості використання як цілої композиції, так і окремих частин, що дозволяє змінювати його розташування та інтерпретацію в залежності від контексту.

Отож, поліптих «Свята вечеря» Володимира Луканя є складним та багатогранним твором, що

поєднує композиційну, ідейну і символічну глибину, роблячи його значущим внеском у сучасне українське образотворче мистецтво.

Важливим висновком дослідження є те, що збереження та вивчення етнокультурних особливостей через символічну основу образотворчого мистецтва має критичне значення для збереження культурної ідентичності в умовах глобалізації, де художня експресія нерідко стає стандартизованою та уніфікованою.

Іл. 1. В. Лукань. «Свята вечеря» (поліптих, 9 частин), 2017, картон, олія, 90 x 150

Іл. 2. В. Лукань. «Свята вечеря» (поліптих), 2017, картон, олія, 30 x 50. Варіанти експонування окремих частин поліптиха.

Іл. 3. В. Лукань. «Свята вечеря» (поліптих), 2017, картон, олія, 30 x 50. Варіанти експонування окремих частин поліптиха

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вячеславова О. А. Естетика міфу в сучасному образотворчому мистецтві України: Автореф. дис. кандидата філос. наук: 09.00.08 / Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля - Луганськ., 2007. 18 с.
2. Личковах В. Філософія етнокультури. Теоретико-методологічні та естетичні аспекти української культури. К.: Вид. ПАРАПАН, 2011. 196 с.
3. Лукань В. Бібліографічний покажчик (До 60-ти річчя від Дня народження) / авт.– упор.: М.Бігусяк, Х.Нагорняк. Івано-Франківськ, 2021. 40 с.
4. Нагорняк Х. Дрогобицький івано-франківець: Володимир Лукань – штрихи до портрету. *Вісник: Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (серія мистецтвознавство)*, 2021. №41. Т.3.С.9-15. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-3-2>.
5. Стоян С. Культурно-історичні метаморфози символізму в європейському образотворчому мистецтві : монографія. Київ : Міленіум, 2014. 258 с.
6. Щербань О. О. Твір мистецтва як символічна реальність: Автореф. дис. кандидата філос. наук: 09.00.08 / Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. К., 2009. 20 с.

REFERENCES

1. Viacheslavova O. A. (2007) Estetyka mifu v suchasnomu obrazotvorchomu mystetstvi Ukrainy [Aesthetics of Myth in the Contemporary Fine Arts of Ukraine]: Avtoref. dys. kandydata filos.. nauk: 09.00.08 / Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet im. V. Dalia Luhansk. 18 p. [in Ukrainian].
2. Lychkovakh V. (2011) Filosofiia etnokultury. Teoretyko-metodolohichni ta estetychni aspekty ukrainskoi kultury.[Philosophy of ethnic culture. Theoretical, methodological and aesthetic aspects of Ukrainian culture.] K.: Vyd. PARAPAN. 196 p. [in Ukrainian].
3. Lukan V. (2021) Bibliohrafichnyi pokazhchik (Do 60-ty richchia vid Dnia narodzhennia) [Bibliographic index (to the 60th anniversary of the birth)] / avt.– upor.: M.Bihusiak, Kh.Nahorniak. Ivano-Frankivsk. 40 p. [in Ukrainian].
4. Nahorniak Kh. (2021) Drohobytskyi ivano-frankivets: Volodymyr Lukan – shtrykhy do portretu. [A resident of Drohobych and Ivano-Frankivsk: Volodymyr Lukan - Strokes to a Portrait.]Visnyk: Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: Mizhvuzivskyi zbirnyk Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka (seriia mystetstvoznnavstvo). №41. T.3.P.9-15. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-3-2>. [in Ukrainian].
5. Stoian S. (2014). Kulturno-istorychni metamorfozy symbolizmu v yevropeiskomu obrazotvorchomu mystetstvi [Cultural and Historical Metamorphoses of Symbolism in European Fine Arts]: monohrafiia. Kyiv : Milenium. 258 p. [in Ukrainian].
6. Shcherban O. O. (2009). Tvir mystetstva yak symbolichna realnist [A work of art as a symbolic reality]: Avtoref. dys. kandydata filos. nauk: 09.00.08 / Instytut filosofii im. H. S. Skovorody. K. 20 p. [in Ukrainian].